

Jerzy Krawczyk

Biblioteka Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie

W CIENIU AKADEMII SZTUK PIĘKNYCH

OD ODDZIAŁU PRZEMYSŁU ARTYSTYCZNEGO PAŃSTWOWEJ SZKOŁY
PRZEMYSŁOWEJ DO PAŃSTWOWEJ SZKOŁY PRZEMYSŁU ARTYSTYCZNEGO
W KRAKOWIE (1891–1921)

WSTĘP

W Krakowie w okresie międzywojennym w cieniu Akademii Sztuk Pięknych (do 1900 r. Szkoły Sztuk Pięknych), działała też inna szkoła artystyczna – Państwowa Szkoła Przemysłu Artystycznego (od 1927 r. Państwowa Szkoła Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego, a od 1938 r. Państwowy Instytut Sztuk Plastycznych). Po II wojnie światowej szkołę włączono w struktury Akademii Sztuk Pięknych. W literaturze przedmiotu brak całościowych opracowań poświęconych tej szkole artystycznej. Jeśli już, to jej działalnością interesowali się raczej historycy sztuki a nie historycy oświaty, żeby przywołać tu krótki rozdział J. Jeleniewskiej-Ślesińskiej *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie*¹ czy obszerniejszą pracę B. Kostuch *Pracownia ceramiczna, tak zwana szkoła Szafrana w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego w Krakowie*². Próbą całościowego, choć z konieczności skrótowego, ukazania historii szkoły była wydana w 1949 roku broszura *Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie 1949–1955*³. Pobieżnie tu jednak przedstawiono okres działalności – jako oddziału, potem wydziału – przy Państwowej Szkole Przemysłowej do 1918 roku. Ponadto historii szkoły – w okresie jej samodzielnego funkcjonowania

¹ J. Jeleniewska-Ślesińska, *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie* [w:] *Polskie życie artystyczne w latach 1945–1960*, red. A. Wojciechowski, Wrocław 1992, s. 146–148.

² B. Kostuch, *Pracownia ceramiczna, tak zwana szkoła Szafrana, w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego w Krakowie* [w:] *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje – teoria – praktyka. Materiały LIII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Warszawa 14–16 października 2004*, red. M. Poprzęcka, Warszawa 2005, s. 181–191.

³ *Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie 1949–1955. Przeszłość, stan obecny, zamierzenia, organizacja*. Kraków 1949.

– poświęcona jest praca magisterska M. Lasak-Stępień⁴. Uzupełnieniem może być *Pamiętnik artysty rzeźbiarza* Jana Raszki⁵, nauczyciela w Państwowej Szkole Przemysłowej, a potem wieloletniego dyrektora Państwowej Szkoły Przemysłu Artystycznego. Niniejszy artykuł, skupiający się na najmniej znanym, początkowym okresie kształcenia rzemieślników-artystów w ramach Państwowej Szkoły Przemysłowej – z uwagi na to, że poszukiwania archiwalne nie przyniosły większego efektu – oparto przede wszystkim na drukowanych sprawozdaniach dyrekcji tej szkoły.

PIERWSZE LATA

W 1884 roku, przy krakowskim Muzeum Techniczno-Przemysłowym, utworzono Miejską Szkołę Modelowania i Rysunku przygotowującą specjalistów z zakresu malarstwa pokojowego i dekoracyjnego, rzeźby dekoracyjnej oraz stolarstwa artystycznego. Po kilkuletnim samodzielnym funkcjonowaniu szkołę tę, za zgodą Ministerstwa Oświaty z 25 lipca 1890 roku, włączono w struktury Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie (PSP)⁶. Pod szyldem PSP działały wówczas: Wyższa Szkoła Przemysłowa z wydziałami: budownictwa, mechaniki i chemii, szkoła wieczorowa dla czeladników oraz różne kursy specjalne. Absolwenci Wyższej Szkoły Przemysłowej zdawali maturę i mieli prawo wstępu na studia. Formalne przyłączenie owej szkoły rzemiosł artystycznych do PSP nastąpiło w 1891 roku, czyli w drugim półroczu roku szkolnego 1890/1891, jako osobnego oddziału dla kształcenia, w trakcie 2-letniej nauki, przede wszystkim malarzy pokojowych i dekoracyjnych. Pierwszy rok nauki (również pierwszy po przyłączeniu do szkoły przemysłowej) obejmował następujące przedmioty: język polski (4 godz. tygodniowo), kaligrafia (2 godz.), rachunek przemysłowy (5 godz. w I półroczu), geometria i rysunek geometryczny (8 godz. w I półroczu, 10 godz. w II półroczu), rysunek z wolnej ręki (12 godz. w I półroczu, 13 godz. w II półroczu), modelowanie (4 godz. w I półroczu, 6 godz. w II półroczu). Łącznie po 35 godzin nauki w każdym półroczu. Rysunku z wolnej ręki uczył w pierwszym okresie architekt Stanisław Barabasz, były kierownik miejskiej szkoły przemysłu artystycznego w Krakowie, rysunku geometrycznego

⁴ M. Lasak-Stępień, *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie. Praca magisterska wykonana pod kier. dr hab. J. Krukowskiego*, Akademia Pedagogiczna, Kraków 2003.

⁵ J. Raszka, *Pamiętnik artysty rzeźbiarza*, Cieszyn 2005.

⁶ Drugie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1889/90, Kraków 1890, s. 2, 48. Na s. 2 czytamy: „Najważniejszym jednak w tym kierunku wydarzeniem jest postanowione już połączenie miejskiej szkoły artystycznego przemysłu z zakładem państwowym”.

– Edward Medwecki, dekoracyjnego modelowania – rzeźbiarz Adolf Putz⁷. Dyrekcja szkoły – odnośnie do nowego oddziału – stwierdziła, że obok nauki teoretycznej „udzielać się będzie nauki w całym tego słowa znaczeniu praktycznej, usposabiającej do bezpośredniego po skończeniu szkoły rozpoczęcia pracy zawodowej”⁸. W pierwszym roku nauki frekwencja była następująca: 15 uczniów na kursie dziennym i 25 na kursie wieczornym⁹. W roku 1891/1892, czyli pierwszym funkcjonowania w pełni w strukturze PSP – wprowadzono naukę wyłącznie całodzienną (bez kursu wieczornego). Liczba uczniów stopniowo się zwiększała. W roku 1891/1892 było ich 11 (4 w klasie I i 7 w klasie II), w roku następnym – 12 (odpowiednio 3 i 9), a w roku szkolnym 1893/1894 już 24 (16 w klasie I i 8 w klasie II). Nastąpiła też pewna stabilizacja kadry nauczycielskiej do przedmiotów zawodowych – już w roku 1892/1893 ministerstwo mianowało rzeczywistymi nauczycielami: Stanisława Barabasza – do rysunku artystyczno-przemysłowego, Alojzego Bunscha – do rysunku wolnoręcznego i modelowania oraz Fryderyka Lachnera – do dekoracyjnego malarstwa¹⁰.

ORGANIZACJA KSZTAŁCENIA I PROGRAMY NAUKI

W roku 1894/1895 – za zezwoleniem Ministerstwa Oświaty – czas nauki rozszerzono z dwóch do trzech lat. Ponadto Ministerstwo zgodziło się na utworzenie – w ramach oddziału – obok kursu dla malarzy dekoracyjnych, kursu dla dekoracyjnych rzeźbiarzy (sztukatorów, rzeźbiarzy, kamieniarzy). Liczba uczniów przejściowo spadła do dwudziestu (10 w klasie I, 7 w klasie II i 3 w klasie III). Kandydaci do szkoły powinni byli spełniać niezbyt wygórowane warunki: mieć co najmniej 14 lat i ukończone cztery klasy szkoły ludowej¹¹. Dyrekcja szkoły tak to argumentowała:

W pierwszym kierunku momentem najważniejszym jest rozszerzenie czasu nauki z dwóch lat na trzy, [...] z uwagi dalej, że uczniowie zdolniejsi mogą w przeciągu trzech lat nauki istotnie szkołę ukończyć i uzyskać kwalifikacją

⁷ Trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1890/91, Kraków 1891, s. 7–8, 34–35. A. Putz uczył w oddziale tylko przez jedno półrocze.

⁸ Trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 1.

⁹ Tamże, s. 38.

¹⁰ Szóste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1893/94, Kraków 1894, s. 63–64; Piąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1892/93, Kraków 1893, s. 2, 3.

¹¹ Szóste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 51; Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1894/95, Kraków 1895, s. 3, 42.

do zawodu malarza dekoracyjnego, a więc zawodu wymagającego znacznej inteligencji i bardzo popłatnego – spodziewać się należy, iż oddział ten z czasem liczną będzie miał frekwencją i dobrze wpłynie na rozwój tej właśnie gałęzi artystycznego przemysłu w kraju. Oczekiwać tego można tem pewniej, ile że często się zdarzają młodzieńcy, mający znaczniejsze uzdolnienie i zamiłowanie do rysunku, przy słabszych zdolnościach do innych nauk szkolnych. Jeśli się obok tego zważy, że nauka szkolna w tym oddziale nie ogranicza się do samego tylko rysowania i malowania na papierze, lecz że zarazem uprawia ćwiczenia w rozmaitych technikach malarsko-dekoracyjnych na płótnie, a na wyższych stopniach nauki zastosowuje je, tak jak praktyka na murach samych, a zawsze w rozmiarach tak wielkich, jak tego wymagają warunki fachowe, to rzeczą jest pewną, że uczeń po ukończeniu tego oddziału dobrze jest przysposobiony do samodzielnego rozpoczęcia zawodu. Dodać do tego jeszcze należy, że szkoła będzie mogła skończonym swoim uczniom oddziału tego dać formalne w myśl ustawy uprawnienie do wykonywania praktyki zawodowej, tak że poświęcający się temu kierunkowi szkoły nie będą potrzebowali odbywać nauki w warsztatach malarskich. Ostatni ten moment niezawodnie znowu pożądanym dla rodziców, którzyby chętnie nieraz synów swoich na tę skierowali drogę, lecz z tego lub owego powodu odbycia nauki w warsztacie u majstrów nie radzi¹².

Najprawdopodobniej rozszerzenie nauki w oddziale z dwóch do trzech lat spowodowało, że od roku 1894/1895 dodatkowo zatrudniono, jako nauczyciela pomocniczego, architekta Józefa Pokutyńskiego do prowadzenia wykładów z geometrii i rysunków geometrycznych. Wzmocnieniem było z pewnością również zatrudnienie rzeźbiarza Alfreda Dauna, docenta w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych, który już od 20 maja do końca czerwca 1894 roku uczył rysunku artystyczno-przemysłowego w zastępstwie Stanisława Barabasza. Od roku 1894/1895 uczył, już jako nauczyciel pomocniczy, rysunku wolnoręcznego i modelowania¹³. Dyrekcja szkoły miała również nadzieję, że równie popularny jak malarstwo dekoracyjne będzie kierunek rzeźby dekoracyjnej, tak o nim pisząc:

I o oddziale dekoracyjnej rzeźby powiedzieć można, że wobec coraz dalej idących wymagań publiczności w kierunku plastycznego ozdabiania nowych budynków tak zewnątrz, jak i wewnątrz, coraz większe jest zapotrzebowanie dotyczących wyrobów sztukatorskich, mających z jednej strony odpowiadać warunkom estetycznym, z drugiej zaś w równym stopniu odznaczać się trwałością wykonania. W jednym i drugim względzie szkoła będzie w stanie

¹² Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 3.

¹³ Tamże, s. 38; Ósme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1895/6, Kraków 1896, s. 37.

zadłość uczynić wymaganiom, tj. uczniów zdolniejszych tegoż oddziału w ciągu trzechletniej również nauki przysposobić doskonale do zawodu dekoracyjnego rzeźbiarstwa w tym samym stopniu, jak do dekoracyjnego malarstwa¹⁴.

Z tego względu od roku 1895/1896 naukę rzeźbiarstwa powierzono prof. Alojzemu Bunschowi, który wcześniej uzyskał specjalny roczny urlop na doksztalcenie się w najlepszych tego rodzaju pracowniach w Wiedniu, Berlinie, Monachium, Florencji i Rzymie¹⁵. Program nauki w oddziale pozwalał więc zarówno teoretycznie, jak i praktycznie przygotować absolwentów do wykonywania zawodu z pominięciem terminowania u majstrów „w tym stopniu, ażeby po skończeniu szkoły rozpocząć mogli pracę fachową jako czeladnicy, posiadający w estetycznym kierunku należytą wiedzę i wykształcenie, w praktycznym zaś potrzebną do korzystnego wykonywania zawodu biegłość”¹⁶. Oddział kształcił również stolarzy artystycznych, z braku jednak szkolnego warsztatu stolarskiego kandydaci do szkoły powinni byli być czeladnikami, czyli mieć pewną praktykę zawodową¹⁷.

Dobrą ilustracją zakresu nauki w Oddziale Przemysłu Artystycznego jest przedstawienie treści niektórych przedmiotów. I tak, zajęcia z „rysunku ornamentalnego”, wykładanego w klasie I dla wszystkich specjalności, zawierały następujące zagadnienia: rysunek według plastycznych modeli gipsowych, ćwiczenia w oddawaniu plastycznych form ornamentalnych (w zarysie i z efektem światła i cienia) wraz z pouczeniem o strukturze i znaczeniu ornamentu i jego zastosowaniu; szczegółowe studium liścia akantusowego; wykonanie rysunku ołówkiem, kredą, pędzlem i piórem; malowanie ornamentu płaskiego według wzorów, w celu poznania ornamentu barwnego z rozmaitych okresów sztuki; studia z dziedziny ceramiki, wzorów tapet, intarsji itp.; ćwiczenia w akwareli.

Przewidziany dla wszystkich specjalności oddziału w klasie (kursie) II i III przedmiot „nauka o formach i stylach artystycznych przemysłowych i architektonicznych wraz z rysunkami” obejmował następującą tematykę: najważniejsze tektoniczne i ornamentalne formy zasadnicze i ich użycie, pojęcie i istota porządków architektonicznych, historyczny pogląd najważniejszych rodzajów stylów w architekturze i w poszczególnych gałęziach przemysłu artystycznego, nauka o naczyniach¹⁸. Uzupełnieniem nauki w szkole

¹⁴ Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 2–3.

¹⁵ Tamże, s. 4; Dziewiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1896/7, Kraków 1897, s. 3.

¹⁶ Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 8.

¹⁷ Tamże, s. 8.

¹⁸ Szóste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 57.

Tabela 1. Plan nauki z roku 1894/1895

Kurs I	I półrocze		II półrocze
Język polski	4		4
Kaligrafia	2		2
Rachunek przemysłowy i buchalteria	5		2
Geometria i nauka o rzutach wraz z rysunkiem	9		10
Rysunek ornamentalny	12		12
Modelowanie	4		6
Razem tygodniowo	36		36
Kurs II			
	Malarze	Rzeźbiarze	Stolarze
Rysunek zawodowy	14	14	24
Nauka o formach i stylach artystycz- no-przemysłowych i architektonicz- nych wraz z rysunkami	8	8	8
Malarstwo dekoracyjne	14	–	–
Modelowanie	–	14	4
Razem tygodniowo	36	36	36
Kurs III			
Rysunek zawodowy	–	–	30
Nauka o formach i stylach artystycz- no-przemysłowych i architektonicz- nych wraz z rysunkami	6	6	6
Malarstwo dekoracyjne	26	–	–
Plastyka dekoracyjna	–	26	–
Anatomia i rysunek figur	4	4	–
Razem tygodniowo	36	36	36

Źródło: Szóste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1893/94, Kraków 1894, s. 56–60; Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 25–26.

były tzw. wycieczki naukowe uczniów. I tak w roku szkolnym 1896/1897 uczniowie oddziału odbywali pod kierunkiem prof. Barabasza „mniejsze wycieczki miejscowe do Muzeum przem.-technicznego jakoteż do kościołów krakowskich do robienia zdjęć zawodowych”. Ponadto w czerwcu 1897 roku odbyli kilkudniową wycieczkę „celem jej zdjęcia” w zabytkowych kościołach

w Nowym Targu, Ostrowsku, Łopusznej, Harklowej, Dębnie i Maniowie¹⁹. Wycieczki naukowe kontynuowano też w następnych latach. I tak w roku szkolnym 1911/1912 uczniowie II i III kursu, w maju i czerwcu, odbywali co tydzień – pod kierownictwem prof. Jana Raszki – wycieczki po Krakowie „dla studiowania i rysowania starożytnej i nowszej literatury. Szkice robiono przede wszystkim z kościoła św. Andrzeja i Biblioteki Jagiellońskiej, w kościele oo. dominikanów, N.P. Maryi, św. Piotra, Bożego Ciała, św. Anny – a za specjalnym zezwoleniem ks. Prałata Wądołnego – w katedrze na Wawelu”²⁰. Ponadto uczniowie obu kursów zwiedzali – pod przewodnictwem prof. A. Procajłowicza – okolice Krakowa, a ich celem były kościoły w Rudawie i Paczółtowicach, ruiny zamku Tenczyn w Rudnie i klasztor oo. Karmelitów w Czernej²¹.

Wartość wykształcenia w zakresie malarstwa dekoracyjnego podniosło niewątpliwie rozporządzenie c.k. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z 13 września 1897 roku, według którego świadectwo ukończenia tego kursu uprawniało do rozpoczęcia samodzielnej działalności zawodowej, czyli bez konieczności terminowania u mistrza cechowego.

Profesorowie zatrudnieni do przedmiotów wykładanych w oddziale przemysłu artystycznego wysyłani byli również w tzw. podróże naukowe i studia uzupełniające. I tak już w 1891 roku S. Barabasz został wysłany do północnych Niemiec w celu „studytowania” wewnętrznych dekoracji w drzewie i dekoracyjnego budownictwa, a w roku następnym F. Lachner udał się w pięciomiesięczną podróż do Wiednia, Berlina i Paryża w celu uzupełnienia specjalnych studiów z malarstwa dekoracyjnego. Z kolei A. Bunsch w roku 1894 udał się do Belgii i Holandii „celem studiowania artystycznego przemysłu plastycznego”²². F. Lachner otrzymał w 1897 roku subwencję na sześciotygodniową podróż naukową do Wenecji, Padwy, Mantui i Werony²³ a S. Barabasz, A. Bunsch i W. Ekielski zwiedzali w 1900 roku Wystawę Światową w Paryżu²⁴.

Wzmocnieniem kadry pedagogicznej szkoły było mianowanie w 1900 roku Józefa Mikulskiego jako nauczyciela malarstwa dekoracyjnego²⁵,

¹⁹ Dziewiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 63.

²⁰ Dwudzieste czwarte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1911/12, Kraków 1912, s. 52.

²¹ Tamże, s. 52.

²² Dziesiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1897/8, Kraków 1898, s. 3, 7.

²³ Dziewiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 68; Dziesiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 8.

²⁴ Siedemnaste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1904/5, Kraków 1905, s. 57.

²⁵ Trzynaste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1900/1, Kraków 1901, s. 51.

a w roku 1902 zatrudnienie rzeźbiarza, medaliera i malarza – Jana Raszki²⁶. Mimo że oddział kształcił uczniów w rzemiośle artystycznym, na usługi którego było duże zapotrzebowanie, nawet kilkanaście lat później nadzieje na większą frekwencję były nadal płonne. Dyrekcja PSP w sprawozdaniu za rok 1906/1907 tak pisała na ten temat:

W istniejących oddziałach frekwencja była wcale małą. Zjawisko to powtarza się od kilku lat a zadziwia tym więcej, że szkoła obejmuje gałęzie przemysłów u nas bardzo rozpowszechnionych, a wymagających pod wielu względami pomocy naukowej. Zjawisko tej małej frekwencji budzi poważne uwagi także z powodu, że szkoła cieszy się uprawnieniami, które zapewniają jej absolwentom samodzielne stanowiska w zawodzie; w myśl bowiem rozporządzenia c. k. Ministerstwa Handlu i Oświaty z dnia 3 września 1906 absolwenci obu szkół mają uprawnienia do rozpoczęcia i samoistnego prowadzenia przemysłu malarstwa i rzeźbiarstwa dekoracyjnego²⁷.

Tę stosunkowo małą frekwencję przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Liczba uczniów zapisanych do Oddziału Przemysłu Artystycznego

Rok szkolny	Liczba osób zapisanych na kurs			Razem
	I	II	III	
1891/1892	4	7	–	11
1892/1893	3	9	–	12
1893/1894	16	6	–	24
1894/1895	10	7	3	20
1895/1896	17	2	6	25
1896/1897	12	10	4	26
1897/1898	9	6	8	23
1898/1899	14	4	9	26
1899/1900	8	5	6	19
1900/1901	9	10	7	26

²⁶ Archiwum ASP Kraków, teczka nr 73 – *Raszka Jan*, k. 49. Reskryptem z 22 I 1904 r. został Raszka nauczycielem rzeczywistym dla nauki rysunków przemysłu artystycznego i nauki stylów z prawomocnością od 1 II 1904 r. W piśmie do Raszki tak opisano jego obowiązki: „W tym charakterze jesteś Pan obowiązany w razie potrzeby udzielać wszelkiej nauki wchodzącej w zakres swojej kwalifikacji na wszystkich oddziałach c.k. Państwowej Szkoły przemysłowej i połączonej z nią Szkoły uzupełniającej”.

²⁷ Dziewiętnaste Sprawozdanie z c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1906/7, Kraków 1907, s. 4.

1901/1902	9	6	13	28
1902/1903	3	10	3	16
1903/1904	6	8	7	21
1904/1905	7	13	7	27
1905/1906	14	13	12	39
1906/1907	7	15	9	31
1907/1908	6	11	12	29
1908/1909	5	10	15	30
1909/1910	15	7	5	27 (w tym 4 nzw.*)
1910/1911	7	18	5	30 (w tym 12 nzw.)
1911/1912	22	7	6	35 (w tym 2 nzw.)

Źródło: *Dziewiętnaste sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1906/7, s. 44; Dwudzieste trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1910/11, Kraków 1911, s. 47; Dwudzieste czwarte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1911/12, Kraków 1912, s. 47; * nzw – nadzwyczajny*

W następnych dwóch latach statystyka uczniów była podawana w sprawozdaniach szkolnych z podziałem na oddziały malarstwa dekoracyjnego i rzeźby dekoracyjnej, wyodrębniając zapisanych, sklasyfikowanych i tych, którzy opuścili zakład przed końcem roku i frekwencja wyglądała lepiej.

Tabela 3. Liczba uczniów zapisanych do Szkoły Przemysłu Artystycznego

Rok	Oddział	Zapisanych	Klasyfikowanych	Opuściło szkołę
1912/1913	malarstwa dekoracyjnego	41 (w tym 3 nadzwyczajnych)	35	3
	rzeźby dekoracyjnej	10 (w tym 3 nadzwyczajnych)	7	–
1913/1914	malarstwa dekoracyjnego	52 (w tym 8 nadzwyczajnych)	36	13
	rzeźby dekoracyjnej	26 (w tym 10 nadzwyczajnych)	12	10

Źródło: *Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1912–13, Kraków 1913, s. 13; Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1913–14, Kraków 1914, s. 13*

Dyrekcja PSP zdawała sobie sprawę, że w związku z wejściem w życie ustawy przemysłowej z 5 lutego 1907 roku dotychczasowy program i organizacja oddziału przemysłu artystycznego musi ulec takiej zmianie, by znaczenia nabrało „większe zbliżenie się do praktycznego, zawodowego życia”²⁸. W związku z tym od roku 1910/1911 – w myśl tymczasowej organizacji – w ramach PSP funkcjonowała Szkoła Przemysłu Artystycznego z dwoma oddziałami: malarstwa dekoracyjnego oraz rzeźby dekoracyjnej. W każdym oddziale nauka trwała trzy lata. Dwa pierwsze lata nauki, zgodnie z ustawą przemysłową z 5 lutego 1907 roku stanowiły oddzielną – zastępującą praktykę zawodową u majstra – część, po ukończeniu której uczniowie uzyskiwali świadectwo ukończenia nauki rzemieślniczej i jako pomocnicy (czeladnicy) byli obowiązani do odbycia jednorocznej praktyki zawodowej. Po jej ukończeniu mogli wrócić na roczny kurs majsterski, a jego absolwenci otrzymywali uprawnienia do samodzielnego wykonywania zawodu. Mimo tej reorganizacji nauki, nie zmieniono kryteriów przy naborze kandydatów do szkoły – nadal wymagano ukończenia szkoły ludowej i 14 roku życia. Mimo że wymagania minimalne kandydatów do szkoły były niewysokie, to większość kandydatów była starsza i miała wyższe wykształcenie wstępne. Przykładowo, w roku szkolnym 1911/1912 na 22 kandydatów przyjętych na kurs pierwszy jedynie dwóch ukończyło szkołę ludową przed wstąpieniem do szkoły, aż dziesięciu miało ukończoną 3-klasową szkołę wydziałową, pięciu – 4-klasową szkołę wydziałową, a pozostałych pięciu – 4-klasową szkołę średnią. Podobnie, jeśli chodzi o wiek kandydatów, jedynie dwóch uczniów miało ów minimalny wiek 14 lat, sześciu – 16 lat, a aż czternastu miało powyżej 18 lat²⁹. Znaczna część kandydatów spełniała więc wymagania dotyczące wykształcenia wstępnego stawiane kandydatom do Wyższej Szkoły Przemysłowej.

Dobrze prezentowała się kadra nauczycielska ucząca zawodu. Malarstwa dekoracyjnego uczył artysta malarz Antoni Procajłowicz, rysunku ornamentalnego (dekoracyjnego) i zawodowego – artysta malarz i rzeźbiarz Jan Raszka, natomiast artysta rzeźbiarz Alojzy Bunsch – modelowania, rzeźby dekoracyjnej, anatomii i rysunku figuralnego³⁰.

²⁸ Dwudzieste pierwsze Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1908/9, Kraków 1909, s. 19.

²⁹ Dwudzieste czwarte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej..., s. 47.

³⁰ Dwudzieste trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1910/11, Kraków 1911, s. 26, 29, 47, 58–59.

Tabela 4. Plan nauki Szkoły malarstwa dekoracyjnego w roku 1910/1911

Przedmioty	Tygodniowo godzin w kursie w półroczu:					
	I		II		III	
	1	2	1	2	1	2
Język polski	2	2	2	2	2	2
Rachunki przemysłowe i buchalteria	2	2	1	1	2	2
Kaligrafia	2	1	–	–	–	–
Ustawa przemysłowa	–	–	–	–	1	1
Geometria	3	3	–	–	–	–
Rysunki dekoracyjne	12	12	15	15	15	15
Modelowanie	5	4	–	–	–	–
Anatomia i rysunki figuralne	–	–	4	4	4	4
Nauka o stylach	–	–	6	6	4	4
Malarstwo dekoracyjne	16	16	16	16	18	18
Razem	40	40	44	44	46	46

Źródło: Dwudzieste trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1910/1911, Kraków 1911, s. 26

Tabela 5. Plan nauki Szkoły rzeźbiarstwa dekoracyjnego w roku 1910/1911

Przedmioty	Tygodniowo godzin na kursie w półroczu:					
	I		II		III	
	1	2	1	2	1	2
Język polski	2	2	2	2	2	2
Rachunki przemysłowe i buchalteria	2	2	1	1	2	2
Kaligrafia	2	1	–	–	–	–
Ustawy przemysłowe	–	–	–	–	1	1
Geometria	3	3	–	–	–	–
Rysunek dekoracyjny	12	12	7	7	5	5
Nauka o stylach	–	–	6	6	4	4
Płaskorzeźba dekoracyjna	19	20	24	24	28	28
Anatomia i rysunek figuralny	–	–	4	4	4	4
Razem	40	40	44	46	46	46

Źródło: Dwudzieste trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1910/11, Kraków 1911, s. 29

Ten okres funkcjonowania Szkoły Przemysłu Artystycznego tak opisywał Jan Raszka, jej wieloletni nauczyciel:

Gdy w roku 1902 na tym Oddziale [Szkole Przemysłu Artystycznego] objąłem posadę przekonałem się wkrótce, że w tej ciasnej organizacji Szkoła nigdy nie będzie mogła spełniać odpowiednio swego zadania i że musi być zreorganizowana. Po przygotowaniu gruntu przez przeprowadzenie rozmaitych kursów nowoczesnej nauki rysunków, wystąpiłem w roku 1907 pierwszy raz publicznie z postulatem założenia w Krakowie samodzielnej wyższej szkoły przemysłu artystycznego. Na razie stanęła temu na przeszkodzie polityka centralistyczna Wiednia, ale gdy krok ten powtórzyłem w roku 1912 i akcją tą zajął się ówczesny poseł ś. p. Włodzimierz Tetmajer, sprawa ruszyła z miejsca i w roku 1914 otrzymaliśmy patent, który na razie zamienia oddział niższy na oddział wyższy i po trzech latach przewiduje usamodzielnienie Szkoły z przywilejami szkół przemysłu artystycznego we Wiedniu, Pradze i za granicą. Do uzyskania tego patentu przyczyniła się w wielkiej mierze właśnie działalność pp. Prof. Bukowskiego i Zarzyckiego, przy pomocy których mogłem już poziom oddziału podnieść³¹.

Jak już wspomniano wyżej, w 1914 roku, tuż przed I wojną światową, Szkołę Przemysłu Artystycznego z dwoma oddziałami, na podstawie reskryptu Ministerstwa Robót Publicznych z 5 lipca 1914 roku, przeorganizowano i – jako Wydział Przemysłu Artystycznego – włączono do Wyższej Szkoły Przemysłowej w ramach PSP. Wydział miał „na celu wychowywać artystycznie wykształcone, a technicznie do współczesnej wyżyny artystycznego rękodzieła doprowadzone siły, zdolne do wydatnej, pierwszorzędnej twórczości w przeróżnych gałęziach tego rękodzieła”³². Wydział ten zreorganizowano na wzór podobnych, samodzielnych placówek w Wiedniu i Pradze z myślą o jego usamodzielnieniu. Owo usamodzielnienie miało być rozciągnięte w czasie. Jak pisał J. Raszka

Stary oddział miał być stopniowo zwijany, a nowy wydział – na razie w ramach Wyższej Szkoły Przemysłowej – rozwijany, z tym, że po trzech latach zostaje Szkoła samodzielnym warsztatem na tych samych prawach, jakie będą miały samoistne szkoły w Wiedniu i Pradze. Dla tych szkół był w najbliższym czasie przewidziany charakter akademicki nie tylko pod względem treści programu, które już posiadały, lecz także pod względem formalnym³³.

³¹ Archiwum ASP Kraków, teczka nr 73 – Raszka Jan.

³² Program Wydziału Przemysłu Artystycznego przy c.k. Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. Kraków [1914], s. 5. Według autorów publikacji *Wyższa Szkoła Sztuk Pięknych w Krakowie 1949–1955...*, s. 5, 6 Wydział w maju 1914 r. uzyskał statut i zezwolenie na usamodzielnienie jako odrębna Szkoła Sztuki Stosowanej, jednak wybuch wojny światowej uniemożliwił jej uruchomienie.

³³ J. Raszka, dz. cyt., s. 87–88.

Nauka na wydziale miała odbywać się w 3-letnim oddziale ogólnym, wspólnym dla architektów, malarzy i rzeźbiarzy, gdzie mieli poznawać zasady rzemiosła artystycznego. Dopiero w jednorocznych klasach zawodowych kształcono specjalistycznie. Klasa zawodowa architektów obejmowała przede wszystkim architekturę wewnątrz budowli świeckich i kościelnych, czyli „artystyczną wytwórczość wszystkich przedmiotów użytkowych”³⁴. W klasie malarstwa, obok malarstwa dekoracyjnego, uczono projektowania prac z zakresu grafiki, plakatów, wyrobów tkackich, szkła artystycznego, mozaiki³⁵. Klasa rzeźby obejmowała naukę „wykonywania rzeźb o mniejszych i większych rozmiarach z każdego materiału i dla wszystkich celów”³⁶.

Wymagania wobec kandydatów do oddziału ogólnego podwyższono: oprócz wieku od 14 do 24 lat, musieli mieć ukończoną szkołę wydziałową albo cztery klasy szkoły średniej oraz przedłożyć własnoręcznie wykonane prace, a na egzaminie wstępnym udowodnić odpowiedni stopień talentu i biegłości. Warunki przyjęcia do klas zawodowych były następujące: wiek od 17 do 27 lat, ukończenie ogólnego oddziału szkoły przemysłu artystycznego lub zaliczenie z dobrym wynikiem egzaminu wstępnego stwierdzającego odpowiedni poziom wykształcenia artystycznego i taki stopień znajomości nauk pomocniczych, by w myśl programu nauczania można było przyjąć kandydata do klasy zawodowej. W ramach wydziału pozostawiono, działające już wcześniej, różne kursy specjalistyczne, jak m.in. 4- i 7-miesięczny kurs zawodowy dla pomocników malarskich i lakierniczych, odpowiadające potrzebom „przemysłu dekoracyjnego”³⁷.

1 sierpnia 1914 roku gmachy szkolne c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej zostały zajęte na cele wojskowe (koszary pospolitego ruszenia), a od września 1914 roku – na szpital wojskowy. W związku z tym dopiero w lutym 1915 roku, dzięki odstąpieniu przez wojsko kilku sal szkolnych, zdołano zorganizować naukę częściowo, czyli na pierwszym kursie wyższej szkoły przemysłowej. W roku szkolnym 1915/1916 sytuacja się na tyle poprawiła, że prowadzono naukę na kursie pierwszym i drugim, ponadto było 14 uczniów na kursie trzecim (ośmiu ze szkoły budowniczych i sześciu z wydziału mechanicznego). Niestety żaden uczeń nie zgłosił się do szkoły przemysłu artystycznego³⁸.

³⁴ Program Wydziału Przemysłu Artystycznego ..., s. 7.

³⁵ „Malarstwo sztalugowe stanowczo nie należy do zakresu nauczania w zakładzie” (Program Wydziału... s. 7).

³⁶ Program Wydziału Przemysłu Artystycznego ..., s. 7.

³⁷ Program Wydziału Przemysłu Artystycznego ..., s. 3; Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie za lata szkolne 1914–15–1915–16, Kraków 1916, s. 9–10.

³⁸ Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie za lata szkolne 1914–15–1915–16, Kraków 1916, s. 3, 15–16.

W 1918 roku wydział zaczął funkcjonować na starych zasadach, czyli w ramach Państwowej Szkoły Przemysłowej. Wydział składał się ze szkoły przemysłu artystycznego oraz szkoły uzupełniającej dla uczniów rzemiosła artystycznego. Warunki przyjęcia do szkoły przemysłu artystycznego nie uległy zmianie i były identyczne jak przed wojną³⁹. W zasadzie nie zmienił się również program nauki w trzyletnim oddziale ogólnym.

Tabela 6. Program nauki kursu ogólnego z roku 1918

		Przedmioty nauki	kurs			
			I	II	III	
					malarze	rzeźbiarze
Przedmioty ćwiczeń	główne	Nauka o formach w ogólności	16	–	–	–
		Nauka o formach ornamentalnych	16	–	–	–
		Pismo i heraldyka	2	–	–	–
		Studium natury	–	24	–	–
		Studium aktu	–	–	20	20
		Anatomiczne rysowanie i modelowanie	–	–	4	4
	Uzupełniające	Warsztaty	–	6	–	–
		Uzupełniające studium aktu	–	–	9	9
Obowiązkowe pomocnicze przedmioty nauki		Techniczny rysunek, nauka o rzutach, o cieniach i nauka perspektywy	6	–	–	–
		Historia stylów	–	6	–	–
		Historia kultury i sztuki	–	–	3	3
		Chemia przemysłowa	–	2	–	–
		Nauka o materiałach	–	–	2	2
		Nauka przemysłowo-kupiecka: rachunki, buchalteria, stylistyka	3	–	–	–
	Wiadomości o ustroju państwa i kraju	–	–	2	2	
Razem			43	38	40	40

Źródło: Program c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie, Kraków 1918, s. 35

³⁹ Program c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie, Kraków 1918, s. 7.

W porównaniu do programu przedwojennego zwiększono jedynie liczbę godzin nauki o formach ornamentalnych z 10 do 16 godzin. Zadaniem klas zawodowych było wykształcenie „uczniów na samoistnych wytwórców i uzdolnić ich do zakładania własnych przedsiębiorstw lub objęcia kierownictwa w istniejących przedsiębiorstwach artystycznych”⁴⁰. Klasa architektury obejmowała oprócz „zadań całości architektury, wnętrza budowli świeckich i kościelnych oraz zewnętrznego ukształtowania tych budowli, także urządzenie wewnętrzne w najszerszym zakresie, a więc artystyczna wytwórczość wszystkich przedmiotów użytkowych”⁴¹. W klasie malarstwa oprócz malarstwa dekoracyjnego przewidziano projektowanie i wykonanie prac z zakresu grafiki, ilustratorstwa, plakaciarstwa, druku, tkactwa, szkła artystycznego, mozaiki itd. Zaznaczono stanowczo, że malarstwo sztalugowe nie należy do zakresu nauczania w szkole. Z kolei w klasie rzeźby uczono wykonywania rzeźb o różnych wymiarach, z każdego materiału i dla wszystkich celów⁴².

NAUCZYCIELE I WYCHOWANKOWIE

Z biegiem lat kadre pedagogiczną oddziału zasilali w coraz większej liczbie znaczące osoby ze środowiska architektów i plastyków. Pierwszym był **Stanisław Barabasz** (ur. 7 maja 1857 w Bochni, zm. 23 października 1949 w Zakopanem) – architekt, pedagog, nestor polskiego narciarstwa. Od 1884 roku był kierownikiem Miejskiej Szkoły Modelowania i Rysunku przy Muzeum Techniczno-Przemysłowym w Krakowie, a w Oddziale Przemysłu Artystycznego PSP uczył rysunku wolnoręcznego i zawodowego oraz wykładał przedmiot „nauka o stylach”. W 1897 roku Ministerstwo Wyznań i Oświaty poleciło publikację S. Barabasza *Ornament płaski na pomnikach krakowskich* do użytku w szkołach przemysłowych. Do Zakopanego przeprowadził się w 1901 roku, gdzie w latach 1901–1922 był kierownikiem tamtejszej Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego, wprowadzając do programu nauczania podhalańskie motywy zdobnicze w meblarstwie⁴³. Kolejną osobą zatrudnioną do prowadzenia zajęć w oddziale był malarz i grafik **Fryderyk Lachner** (ur. 1857 w Rumunii, zm. 23 lutego 1922 we Lwowie). Młodość spędził we Lwowie, studiując m.in. na wydziale inżynierii tamtejszej politechniki (1872–1875), a później – od 1878 roku – w Kunstgewerbeschule w Wiedniu na oddziale malarstwa dekoracyjnego. W lipcu 1882 roku Wydział Krajowy

⁴⁰ Tamże, s. 36.

⁴¹ Tamże, s. 36.

⁴² Tamże, s. 36.

⁴³ *Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących*, red. S. Łoza, Warszawa 1930, s. 27; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 1, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971, s. 82–83; *Encyklopedia Krakowa*, Warszawa 2000, s. 43.

przyznał mu dwuletnie stypendium zagraniczne dla zdobycia kwalifikacji „nauczyciela dekoracji naczyń”. W grudniu 1890 roku został mianowany nauczycielem rysunków wolnóręcznych w Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. Zaprojektował i wykonał przy pomocy uczniów oddziału liczne dekoracje ścienne, m.in. w latach 1892/1893 w klatce schodowej budynku PSP w Krakowie (niezachowane). Tworzył ekslibrisy, malowaną ceramikę, projektował meble, plakaty, witraże, tapety, tkaniny dekoracyjne. Był autorem m.in. opracowania *Ornament roślinny w obecnej sztuce zastosowanej do przemysłu*⁴⁴. Od 1913 roku mieszkał we Lwowie⁴⁵. 15 listopada 1895 roku rzeczywistym nauczycielem rysunku ornamentalnego i geometrycznego na oddziale przemysłu artystycznego PSP został mianowany **Józef Pokutyński** (ur. 25 marca 1859 w Krakowie, zm. 15 lutego 1929 w Krakowie), architekt. Był absolwentem politechniki wiedeńskiej⁴⁶ i po uzyskaniu dyplomu w 1881 roku praktykował w wiedeńskich biurach budowlanych. W 1886 roku powrócił do Krakowa i rozpoczął pracę u architekta Tomasza Prylińskiego, a po kilku latach otworzył własne biuro projektowe. Był autorem wielu projektów i realizacji budynków prywatnych i użyteczności publicznej w Krakowie, m.in. budynku Filharmonii im. Karola Szymanowskiego, projektu domu studentów UJ przy ul. Jabłonowskich oraz przebudowy dworu w Bronowicach, tzw. Rydlówki. Długo był związany z PSP w Krakowie, gdzie prowadził zajęcia aż do 1924 roku⁴⁷. Pierwszym rzeźbiarzem zatrudnionym w szkole był **Alfred Daun** (ur. 14 stycznia 1854 w Baranowie, zm. 4 grudnia 1922 w Krakowie), który po ukończeniu Instytutu Technicznego w Krakowie kontynuował w latach 1873–1878 studia artystyczne w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych (SSP). W 1881 roku udał się na dalsze studia do Wiednia, gdzie przebywał, z przerwami, do 1885 roku. W 1890 roku został zatrudniony w SSP. Wkrótce został docentem, a w 1897 – profesorem rzeźby. W tymże roku, wskutek nieporozumień z J. Fałatem, ówczesnym dyrektorem SSP, ustąpił ze stanowiska, skupiając się na nauczaniu w PSP, początkowo jako nauczyciel pomocniczy rysunku wolnóręcznego, a od września 1897 roku – nauczyciel rzeczywisty PSP. Jest autorem m.in. projektu pomnika J. Szalaya w Szczawnicy (1885) czy kompozycji przedstawiającej Muzykę,

⁴⁴ „Czasopismo Techniczne. Organ Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie”, 1899, nr 22–24.

⁴⁵ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 4, red. J. Maurin-Białostocka, J. Derwojed, Wrocław 1986, s. 416–417; tamże, *Uzupełnienia i sprostowania do tomów I–VI*, red. M. Biernacka, Warszawa 2003, s. 142.

⁴⁶ W tym czasie Technische Hochschule.

⁴⁷ *Słownik biograficzny techników polskich*, T. 24, red. J. Piłatowicz, Warszawa 2013, s. 128–129; *Encyklopedia Krakowa...*, s. 776–777; S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954, s. 242.

Operę i Operetkę na frontonie Teatru im. J. Słowackiego (1893)⁴⁸. Rzeźbiarzem był też **Alojzy Bunsch** (ur. 13 marca 1859 w Orăștie (węg. Szászváros) w Siedmiogrodzie, zm. 22 maja 1916 w Krakowie). Uprawiał rzeźbę religijną i portretową, reprezentował historyzm, później nawiązywał do secesji. Uczył się pod kierunkiem Celestyna Hoszowskiego w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie. Studia artystyczne ukończył w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu (1880–1883). Początkowo w Libercu (austr. Reichenberg) był nauczycielem rysunku i rzeźby, a w latach 1888–1892 w Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem. Od roku 1892 do 1916 wykładał w Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. W grudniu 1894 roku otrzymał roczny urlop „w celu zawodowego wykształcenia się w dekoracyjnej rzeźbie”. Zakres jego wykładów obejmował modelowanie, rzeźbę dekoracyjną, anatomię i rysunek figur. Uczył również rysunku zawodowego na kursie wieczornym. Około 1897 roku wykonał popiersie innego nauczyciela PSP, prof. Edwarda Medweckiego⁴⁹.

W 1900 roku nauczycielem malarstwa dekoracyjnego został **Józef Mikulski** (ur. 1845 w Wiedniu, zmarł 25 stycznia 1908 w Krakowie), uczestnik powstania styczniowego, po opuszczeniu więzienia pracujący w Wiedniu jako samodzielny malarz-dekorator wnętrz. Jego prace to m.in. dekoracja zamku na Hradczanach w Pradze czy zamku w Ziszkowie w Czechach. Powrócił do kraju po 1891 roku. Wykonywał głównie polichromie kościelne, często według projektów znanych krakowskich artystów: w kościele franciszkanów w Krakowie wg projektów Stanisława Wyspiańskiego, w kaplicy Matki Bożej Cudownej i kaplicy Bractwa Szkaplerza Świętego przy kościele karmelitów w Krakowie oraz w Krypcie Zasłużonych kościoła paulinów na Skałce, jak również w świątyniach w Żegocinie, Niegowici, Ujanowicach, Bolesławiu, Wieliczce i Starym Wiśniczu⁵⁰. Wszechstronnym artystą był, pochodzący ze Śląska Cieszyńskiego, **Jan Florian Raszka** (ur. 2 maja 1871 w Ropicy, zm. 23 listopada 1945 w Krakowie) – rzeźbiarz, grawer, medalier, malarz, profesor i pedagog akademicki. Tworzył pod wpływem modernizmu

⁴⁸ PSB, T. 4, Kraków 1937, s. 457; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 2, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971, s. 18–19; J. Adamczewski, *Mała Encyklopedia Krakowa*, Kraków 1996, s. 79; *Encyklopedia Krakowa...*, s. 144.

⁴⁹ *Encyklopedia Krakowa...*, s. 94; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 1, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971, s. 278–279; w tym źródle informacja, że był profesorem rzeźby i rysunku w szkole przemysłowej w Salzburgu a nie w Libercu.

⁵⁰ Dwudzieste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1907/8, Kraków 1908, s. 7–8; biogram J. Mikulskiego w *Słownik artystów u polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. *Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 5, red. J. Derwojed, Warszawa 1993, s. 556, inna data urodzenia, brak daty śmierci.

– secesji oraz art déco. Ukończył Akademię Sztuk Pięknych w Wiedniu, gdzie przez pięć lat studiował malarstwo i rzeźbę. W 1902 roku przeniósł się do Krakowa, gdzie pracował przy restauracji Wawelu, równocześnie zostając wykładowcą rysunku i rzeźby na Wydziale Przemysłu Artystycznego PSP w Krakowie. W czerwcu 1907 roku został przez ministerstwo zatwierdzony w zawodzie nauczycielskim i otrzymał tytuł c.k. profesora. W 1914 roku jako ochotnik do Legionów i wziął udział w I wojnie światowej. Po 1918 roku powrócił nauczania w Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. W 1922 roku objął kierownictwo wyodrębnionej z PSP Państwowej Szkoły Przemysłu Artystycznego i kierował nią do przejścia na emeryturę w 1932 roku⁵¹.

Wszechstronnym artystą był też tworzący w stylu secesji **Antoni Stanisław Procajłowicz** (ur. 10 maja 1876 w Rodatyczach koło Gródka Jagiellońskiego, zm. 13 lipca 1949 w Krakowie) – malarz, ilustrator książek, twórca grafik i plakatów. Studiował w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych u Floriana Cynka, Leona Wyczółkowskiego, Jana Stanisławskiego i Jacka Malczewskiego. Podczas studiów zaangażował się w ilustrowanie periodyku „Młodość”, który był wydawany od końca 1898 roku przez ogólnoakademiczkie stowarzyszenie kształcącej się młodzieży postępowej „Zjednoczenie”. Po 1903 roku był ilustratorem „Kalendarza Robotniczego”, który był traktowany jako jedyny kalendarz o wartości artystycznej. W 1908 roku został nauczycielem malarstwa dekoracyjnego w PSP w Krakowie. We wrześniu 1914 roku wstąpił w szeregi Legionów Polskich, został przydzielony do Biura Techniczno-Bojowego Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego (NKN), a następnie Centralnego Biura Wydawnictw NKN i Warsztatów Legionów Polskich. Po I wojnie światowej wyjechał do Warszawy, a potem do Bydgoszczy. Do Krakowa powrócił w 1924 roku⁵². Kolejnym artystą zatrudnionym przez szkołę był **Jan Bukowski** (ur. 10 stycznia 1873 w Barszczowicach (woj. lwowskie), zm. 1 września 1943 w Nowym Targu) – ilustrator, malarz, rysownik i witrażysta związany z nurtem Młodej Polski. Studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Monachium, Paryżu i we Włoszech. Najbardziej znany jest z działalności artystycznej na polu typografii oraz ilustracji książkowej. Autor licznych polichromii, m.in. w 1919 roku wykonał polichromię nawy głównej o sklepieniu kolebkowym i naw bocznych w Sanktuarium Krzyża Świętego Ojców Cystersów w Krakowie-Mogile. Od 1904 roku był kierownikiem artystycznym drukarni

⁵¹ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 8, red. U. Makowska, K. Mikocka-Rachubowa, Warszawa 2007, s. 231; *Encyklopedia Krakowa...*, s. 836; J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, T. 1, Cieszyn 1993, s. 230.

⁵² *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 8, red. U. Makowska, K. Mikocka-Rachubowa, Warszawa 2007, s. 21.

UJ, a od 1912 – profesorem Szkoły Przemysłu Artystycznego w Krakowie. Był też jednym z założycieli towarzystwa Polska Sztuka Stosowana w Krakowie⁵³.

Oddział Przemysłu Artystycznego mógł się pochwalić wieloma wychowankami, dla których była to droga do studiów w Akademii Sztuk Pięknych. Jednym z nich był **Wiesław Zarzycki** (ur. 29 grudnia 1886 w Krakowie, zm. 25 grudnia 1949 w Krakowie) – malarz, pejzażysta, konserwator, w latach 1900–1904 uczeń tego oddziału, potem student malarstwa w szkole pejzażu przy Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Od roku 1908 był asystentem malarstwa dekoracyjnego na oddziale przemysłu artystycznego PSP, potem wieloletnim profesorem, a od 1932 roku – po przejściu J. Raszki na emeryturę – dyrektorem Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego. W roku 1946 pod jego kierownictwem podjęto zabiegi konserwatorskie polichromii wykonanej w latach 1889–1891 według projektu J. Matejki w prezbiterium kościoła Mariackiego w Krakowie. W latach 1945–1948 brał udział w pracach komisji konserwatorskiej oceniającej stan zachowania obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w klasztorze na Jasnej Górze po przejściach wojennych. W roku 1949 przeprowadził zabieg renowacyjny obrazu Matki Bożej Płaszowskiej (Matki Bożej Błogosławionego Macierzyństwa) w kościele Księży Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie Płaszowie⁵⁴. W 1931 roku otrzymał Złoty Krzyż Zasługi za „przyczynienie się do podniesienia przemysłu artystycznego i nadanie mu charakteru swojskiego”⁵⁵. Innym znanym absolwentem wydziału był **Henryk Uziembło** (ur. 27 lutego 1879 w Krzcu k. Trzebini, zm. 3 sierpnia 1949 w Krakowie) – malarz, grafik i projektant, który uczył się tam w latach 1893–1897, a ponadto w latach 1897–1902 w Kunstgewerbeschule des Österreichisches Museum für Kunst und Industrie w Wiedniu u K. Kargera. W latach 1902–1903 kontynuował studia w krakowskiej ASP w pracowni T. Axentowicza i S. Wyspiańskiego. Od 1922 roku do wybuchu II wojny światowej pracował w Państwowej Szkole Zdobnictwa i Przemysłu Artystycznego w Krakowie⁵⁶. Innym znanym absolwentem szkoły z tego okresu (1896) był **Jan Nyga** starszy (ur. 15 kwietnia 1874 w Bieruniu Starym, zm. 3 listopada 1944 we wsi Wierzchowisko k. Częstochowy). 25 marca 1900 roku w Bytomiu otrzymał dyplom honorowy za osiągnięcia w dziedzinie malarstwa dekoracyjnego. Jeszcze przed pierwszą wojną światową ozdobił bliżej nieznaną rezydencję magnackie w Czechach i na Węgrzech. Wykonał

⁵³ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 1, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971, s. 274–275; *Czy wiesz kto to jest? Uzupełnienia i sprostowania*, Warszawa 1984, s. 31, tu data urodzenia to 9 stycznia 1873 r.; *Encyklopedia Krakowa...*, s. 93.

⁵⁴ S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, Warszawa 1938, s. 837.

⁵⁵ „Monitor Polski” 1931, Nr 260, poz. 346

⁵⁶ *Encyklopedia Krakowa...*, s. 1026.

również polichromie w kościele i kaplicy w Bardzie Śląskim k. Ząbkowic oraz w kościele w Bojszowach Starych. W Bieruniu Starym zachowały się jego obrazy: *Śmierć św. Józefa i Wyszyczenia Chrystusa* (1904) oraz *Św. Walenty uzdrawiający niewidomą dziewczynkę* (1907) w głównym ołtarzu kościoła św. Walentego. W latach dwudziestych XX wieku wykonał polichromie w kościołach w Bieruniu Starym oraz w Dąbrowie Górniczej⁵⁷. W 1906 roku wydział ukończył **Ignacy Mazurek** (ur. 28 lipca 1880 w Krakowie, zm. 30 grudnia 1950 w Krakowie), który w latach 1906–1911 studiował pod kierunkiem Teodora Axentowicza i Stanisława Dębickiego w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. W roku 1923 zamieszkał w Toruniu, gdzie został aktywnym członkiem założonej w roku 1920 przez Juliana Fałata Konfraterni Artystów. W 1936 roku był jednym z współzałożycieli Związku Plastyków Pomorskich w Toruniu. Uczestniczył w wystawach Konfraterni, wystawiał także w Wilnie (1926), w Krakowie (1929), Bydgoszczy i Włocławku (1933). W roku 1939 przeniósł się do Krakowa. Malował portrety i pejzaże miejskie, w tym liczne widoki Torunia czy Krakowa. Prace artysty znajdują się m.in. w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu⁵⁸. Absolwentem szkoły z 1907 roku był **Jan (Jean) Lambert-Rucki** (ur. 1888 w Krakowie, zm. 1967 w Paryżu), który po ukończeniu w 1911 roku studiów w krakowskiej ASP, wyjechał do Paryża, gdzie zajął się rzeźbą i grafiką. Artysta awangardowy, brał udział w ruchach kubizmu, surrealizmu i art-déco⁵⁹. W 1909 roku ukończył oddział **Kazimierz Zaborowski** (ur. 1890 w Krakowie, zm. 19 listopada 1918). W latach 1909–1914 studiował w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, m.in. pod kierunkiem Stanisława Mieczysława Dębickiego, który zajmował się głównie zdobnictwem książek. Po ukończeniu studiów i wybuchu I wojny światowej Zaborowski zgłosił się do służby w Legionach Polskich. Wcielony został do 1. kompanii 1 baonu 1. pp Legionów Polskich. Następnie odkomenderowany został do struktur aparatu werbunkowego Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego (NKN). Na początku 1915 roku, po przeniesieniu Departamentu Wojskowego NKN do Piotrkowa, Kazimierz Zaborowski pełnił tam funkcję zastępcy kierownika drukarni. Następnie służył w Krajowym Inspektoracie Zaciągu. Żołnierz Legionów, będący jednocześnie utalentowanym artystą malarzem, rysownikiem i grafikiem, znany był, nie tylko w Piotrkowie, dzięki patriotycznym grafikom powielanym w licznych publikacjach i prasie wydawanej przez NKN. Był on także autorem projektów dwóch odznak wydanych przez Departament Opieki NKN w 1916 roku „Departament Opieki NKN” i „Departament Opieki nad Superarbitrowanymi”, czyli wydalonymi ze służby na podstawie orzeczenia

⁵⁷ A. Lysko, *Słownik biograficzny ziemi pszczyńskiej*, Pszczyzna 1995, s. 202–203.

⁵⁸ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. Malarze, rzeźbiarze, graficy, T. 5, red. J. Derwojed, Warszawa 1993, s. 456.

⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Lambert-Rucki.

sądu lub komisji weryfikacyjnej. W tym przypadku chodzi prawdopodobnie o tzw. kryzys przysięgowy, czyli odmowę złożenia przysięgi na wierność cesarzowi Niemiec, głównie przez żołnierzy I i III Brygady Legionów Polskich. Wspomniane odznaki stanowią trwałe i rozpoznawalny ślad jego twórczości artystycznej w służbie niepodległej. Zmarł na zapalenie płuc⁶⁰. W 1909 roku ukończył szkołę inny utalentowany uczeń – **Jan Feliks Bogucki** (ur. 24 czerwca 1886 w Grechowiu k. Łży, zm. 20 marca 1955 w Gdańsku). Działal w Warszawie biorąc udział w dorocznych salonach Zachęty (1926, 1933), wystawiając prace malarskie, graficzne i kilimy. Zajmował się też malarstwem ściennym wykonując wiele polichromii kościołów w woj. poznańskim i na Mazurach⁶¹.

ZAKOŃCZENIE

Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) zarządzono przekształcenie od 1 września 1921 roku dotychczasowego Wydziału Przemysłu Artystycznego przy PSP na samodzielną Państwową Szkołę Przemysłu Artystycznego z siedzibą przy al. Mickiewicza 21. Szczegółową organizację szkoły miał ustalić statut⁶². Kierownictwo szkoły objął Jan Raszka. Naukę prowadzono w systemie pięcioletnim; najpierw na 3-letnim Wydziale Ogólnym, potem na 2-letnich wydziałach specjalnych: Architektury Wnętrz (sprzętarstwo), Malarstwa Dekoracyjnego, Grafiki, Tekstylnym (tkactwa artystycznego), Rzeźby Dekoracyjnej, Ceramiki. Kandydat na wydział ogólny musiał mieć ukończone 14 lat, szkołę wydziałową lub cztery klasy szkoły średniej oraz zdać egzamin wstępny z rysunków. Przedmiotami wykładanymi w szkole ogólnej były: nauka o formach ogólnie, nauka o formach ornamentalnych, pismo i heraldyka, studium aktu, anatomiczne rysowanie i modelowanie, uzupełniające ćwiczenia w warsztatach, rysunek techniczny, nauka o rzutach, cieniach i nauka perspektywy, historia sztuki i przemysłu artystycznego, chemia przemysłowa, nauka o materiałach, rachunki, buchalteria, stylistyka, wiadomości o ustroju państwa⁶³. Na początku 1927 roku, rozporządzeniem Ministra WRiOP z 22 grudnia 1926 roku, szkołę przemianowano na Państwową Szkołę Sztuk Zdobniczych

⁶⁰ <http://trybunalscy.pl/node/11536>.

⁶¹ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 1, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971, s. 196.

⁶² „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP”, R. 5: 1922, nr 1, poz. 4.

⁶³ *Szkoła Przemysłu Artystycznego w Krakowie*, „Przemysł i Rzemiosło” 1921, nr 1, s. 39; *Państwowa Szkoła Przemysłu Artystycznego w Krakowie*, „Przemysł i Rzemiosło” 1921, nr 2, s. 91–92; S. Lehnert, *Szkolnictwo w Małopolsce*, Lwów 1924, s. 86; W. Szczepny, *Szkolnictwo zawodowe Rzeczypospolitej Polskiej. Przewodnik dla rodziców, wychowawców i młodzieży*, Warszawa 1925, s. 43.

i Przemysłu Artystycznego reformując przy okazji naukę, prowadzoną odtąd na 2-letnim Wydziale Ogólnym i 2- lub 3-letnich wydziałach specjalnych: Architektury Wnętrz, Malarstwa Dekoracyjnego, Grafiki, Tekstylnym, Rzeźby Dekoracyjnej i Ceramiki. W roku szkolnym 1930/1931 kształciło się tam 200 osób. W 1932 roku, po przejściu J. Raszki na emeryturę, dyrektorem został inny długoletni nauczyciel tej szkoły – Wiesław Zarzycki. W 1938 roku szkołę przekształcono w Państwowy Instytut Sztuk Plastycznych. Po wybuchu II wojny światowej nadal funkcjonowała oficjalnie w budynku filialnym przy ul. Wenecja 2. W 1940 roku przeniesiona została do gmachu ASP przy pl. Matejki 13 jako Średnia Zawodowa Szkoła Przemysłu Artystycznego (Kunstgewerbeschule). Została zamknięta 31 marca 1943 roku. Szkołę reaktywowano po zakończeniu wojny w lutym 1945 roku jako Państwowy Instytut Sztuk Plastycznych (PISP) z siedzibą przy ul. Humberta 3. Dyrektorem nadal był Wiesław Zarzycki. Studia w PISP zorganizowano jako dwuczłonowe; kandydatów przyjmowano najpierw na dwuletni Wydział Ogólny, którego program przewidywał studium natury, modelowanie, kompozycję plastyczną, liternictwo, geometrię, historię literatury, przegląd sztuki, kinografię, anatomię, perspektywę, chemię oraz ćwiczenia warsztatowe. Po ukończeniu Wydziału Ogólnego uczniowie mieli prawo wyboru jednego z wydziałów specjalnych: Malarstwa Dekoracyjnego, Rzeźby Dekoracyjnej, Architektury Wnętrz, Grafiki Użytkowej, Włókiennictwa (tkactwo artystyczne, haft, koronkarstwo i moda)⁶⁴. Od roku 1945/1946 szkoła funkcjonowała pod nazwą Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych (PWSSP). W roku 1949 w ramach PWSSP istniał Wydział Ogólny i stanowiące dalszy etap studiów 3-letnie wydziały: Plastyki Architektonicznej i Przemysłowej, Projektowania Poligraficznego, Wzornictwa Włókienniczego. W 1950 roku nastąpiło połączenie PWSSP z ASP na podstawie zarządzenia Rady Ministrów z 11 sierpnia tegoż roku⁶⁵. Tak oto nastąpiła ewolucja kształcenia od rzemiosła artystycznego w szkole zawodowej do sztuk plastycznych i sztuki użytkowej w akademii.

⁶⁴ A. Kilijańska, *Staatliche Kunstgewerbeschule 1939–1943* [w] *Kunstgewerbeschule 1939–1943 i Podziemny Teatr Niezależny Tadeusza Kantora w latach 1942–1944*, red. J. Chrobak, Kraków 2007, s. 49–71; *Szkolnictwo artystyczne. Kraków*. „Przegląd Artystyczny” R. 1: 1946, (maj), s. 10. W notatce czytamy m.in. „W tej chwili normalną pracę utrudnia fakt, że Wydział Szkolny Departamentu Plastyki przy Ministerstwie Kultury i Sztuki dotychczas nie sprecyzował i nie nadał charakteru ustawowego uprawnieniom uczelni”; A. Boguszewska, *Kształcenie w zakresie grafiki w szkolnictwie artystycznym Krakowa, Lwowa i Wilna w latach międzywojennych*, „Biuletyn Historii Wychowania” Nr 29: 2013, s. 89.

⁶⁵ M. Lasak-Stępień, *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych...*, s. 31; A. Boguszewska, *Kształcenie w zakresie grafiki...*, s. 89.

BIBLIOGRAFIA

ARCHIWALIA I RĘKOPISY

Archiwum ASP Kraków –teczka nr 73 *Raszka Jan*

Archiwum ASP Kraków – M. Lasak-Stępień, *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie. Praca magisterska wykonana pod kier. dr hab. J. Krukowskiego, Akademia Pedagogiczna, Kraków 2003*

SPRAWOZDANIA I DOKUMENTY URZĘDOWE

„Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP”, R. 5: 1922, nr 1, poz. 4

„Monitor Polski” 1931, Nr 260, poz. 346

Drugie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1889/90, Kraków 1890

Trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1890/91, Kraków 1891

Piąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1892/93, Kraków 1893

Szóste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1893/94, Kraków 1894

Siódme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1894/95, Kraków 1895

Ósme Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1895/6, Kraków 1896

Dziewiąte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1896/7, Kraków 1897

Dziesiąte Sprawozdanie c. k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1897/8, Kraków 1898

Trzynaste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1900/1, Kraków 1901

Siedemnaste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1904/5, Kraków 1905

Dziewiętnaste Sprawozdanie z c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1906/7, Kraków 1907

Dwudzieste Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1907/8, Kraków 1908

Dwudzieste pierwsze Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1908/9, Kraków 1909

Dwudzieste trzecie Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1910/11, Kraków 1911

Dwudzieste czwarte Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1911/12, Kraków 1912

- Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1912–13, Kraków 1913
- Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie ogłoszone z końcem roku szkolnego 1913–14 Kraków 1914
- Sprawozdanie c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie za lata szkolne 1914–15–1915–16, Kraków 1916
- Program Wydziału Przemysłu Artystycznego przy c.k. Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie, Kraków [1914]
- Program c.k. Państwowej Szkoły Przemysłowej w Krakowie, Kraków 1918

OPRACOWANIA

- A. Boguszewska, *Kształcenie w zakresie grafiki w szkolnictwie artystycznym Krakowa, Lwowa i Wilna w latach międzywojennych*, „Biuletyn Historii Wychowania” Nr 29: 2013, s. 85–100.
- J. Jeleniewska-Ślesińska, *Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie* [w:] *Polskie życie artystyczne w latach 1945–1960*, red. A. Wojciechowski, Wrocław 1992, s. 146–148
- A. Kilijańska, *Staatliche Kunstgewerbeschule 1939–1943* [w:] *Kunstgewerbeschule 1939–1943 i Podziemny Teatr Niezależny Tadeusza Kantora w latach 1942–1944*, red. J. Chrobak, Kraków 2007, s. 49–71
- B. Kostuch, *Pracownia ceramiczna, tak zwana szkoła Szafrana, w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego w Krakowie* [w:] *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje – teoria – praktyka. Materiały LIII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki*. Warszawa 14–16 października 2004, red. M. Poprzęcka, Warszawa 2005, s. 181–191
- S. Lehnert, *Szkolnictwo w Małopolsce*, Lwów 1924
- Państwowa Szkoła Przemysłu Artystycznego w Krakowie*, „Przemysł i Rzemiosło” 1921, nr 1, 2
- J. Raszka, *Pamiętnik artysty rzeźbiarza*, Cieszyn 2005
- W. Szczęsny, *Szkolnictwo zawodowe Rzeczypospolitej Polskiej. Przewodnik dla rodziców, wychowawców i młodzieży*, Warszawa 1925
- Szkolnictwo artystyczne. Kraków*. „Przegląd Artystyczny”, R. 1: 1946, (maj)
- Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie 1949–1955. Przeszłość, stan obecny, zamierzenia, organizacja*, Kraków 1949

SŁOWNIKI I ENCYKLOPEDIA

- J. Adamczewski, *Mała Encyklopedia Krakowa*, Kraków 1996
- Czy wiesz kto to jest? Uzupełnienia i sprostowania*, Warszawa 1984
- Encyklopedia Krakowa*, Warszawa 2000
- J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, T. 1, Cieszyn 1993

- A. Lysko, *Słownik biograficzny ziemi pszczyńskiej*, Pszczyna 1995
- S. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?*, Warszawa 1938
- Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących*, red. S. Łoza, Warszawa 1930
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 1, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1971
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 2, red. J. Maurin-Białostocka i in., Wrocław 1975
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 4, red. J. Maurin-Białostocka, J. Derwojed, Wrocław 1986
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 5, red. J. Derwojed, Warszawa 1993
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, T. 8, red. U. Makowska, K. Mikocka-Rachubowa, Warszawa 2007
- Słownik biograficzny techników polskich*, T. 24, red. J. Piłatowicz, Warszawa 2013

NETOGRAFIA

- https://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Lambert-Rucki
- <https://sorealizm.com.ua/gallery/artist/liahner-f-1856>
- <http://trybunalscy.pl/node/11536>

STRESZCZENIE

W pracy omówiono kształcenie w latach 1891–1921 artystów-rzemieślników w oddziale (wydziale) przemysłu artystycznego przy Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie. Przedstawiono programy nauczania, narysowano sylwetki nauczycieli zawodu oraz najwybitniejszych absolwentów. Na bazie oddziału w okresie międzywojennym powstała średnia Państwowa Szkoła Przemysłu Artystycznego, którą – po kilkukrotnej zmianie nazwy – ostatecznie po II wojnie światowej włączono w strukturę Akademii Sztuk Pięknych.

SŁOWA KLUCZOWE: HISTORIA SZKOLNICTWA, KRAKÓW, XIX–XX WIEK, SZKOŁA ARTYSTYCZNA

SUMMARY

Jerzy Krawczyk

IN THE SHADOW OF THE ACADEMY OF FINE ARTS. FROM A DEPARTMENT OF INDUSTRIAL ART OF THE NATIONAL TRADE SCHOOL TO A NATIONAL SCHOOL OF INDUSTRIAL ART IN KRAKÓW (1891–1921)

This article explores the topic of artisan education at the Institute of Industrial Artistry of the National Industrial School in Kraków in the years 1891–1921. It outlines the education curriculum, the figures and select prominent alumni. The department would later become the basis for the creation of the National School of Industrial Art which, after several name changes, would later become part of the Academy of Fine Arts.

KEY WORDS: ART SCHOOL, EDUCATION HISTORY, KRAKÓW, 19TH-20TH CENTURY